

ἀνασκαφῶν ὅσαι πότε ἐγένοντο ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως, ἦσαν δηλ. οὐχὶ ἀνασκαφαί, κυρίως εἰπεῖν, ἀλλ' ἀπλῶς μεταφορὰ χωμάτων ἐκ παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν. Εὐρήματα ἄρα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνωσιν ἐν ταῖς ἐργασίαις ταύταις.

Ἄλλη ἀνασκαφικὴ ἐργασία ἐγένετο δι' ὄλου τοῦ ἔτους κατὰ τὴν Στοᾶν τοῦ Ἀττάλου ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑφηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ παλαιοῦ μέλους τοῦ συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας Κ. Μυλωνᾶ. Σκοπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης εἶνε ἡ ἐξακολούθησις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἤδη ἀποκαλυφθέντος ἐν μέρει οἰκοδομήματος τούτου, ἡ ἐντελής οὕτω ἀποκάλυψις αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐξακρίβωσις καὶ διευθέτησις τῶν κατ' αὐτό. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Μυλωνᾶ ἀνεσκάφη κατὰ πρῶτον τὸ γήπεδον τῆς ἐξαγορασθείσης οἰκίας Εὐσταθίου, ἐν ᾧ ἀπεκαλύφθησαν ἐνιαχοῦ τὰ θεμέλια τοῦ στυλοβάτου τῆς ἐξωτερικῆς δωρίου ρυθμοῦ κιονοστοιχίας τῆς στοᾶς, ἰσοπεδῶθη ἀκολούθως ὁλόκληρος ὁ χώρος μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς στοᾶς, ἐφ' οὗ αἱ θύραι αἰ εἰς τὰ δωμάτια ἄγουσαι, καὶ ἤρχισεν ἡ ἐκχωμάτωσις τῶν δωματίων, συγχρόνως δὲ περιεφράχθη διὰ τοίχου ἅπας ὁ τῷ Δημοσίῳ ἀνήκων χώρος, ἐφ' οὗ ἐκτείνεται ἡ στοά. Τῶν γενομένων δὲ εὐρημάτων μνημονευτέον ἐνταῦθα 150 περίπου μολύβδινα ἀττικὰ σύμβολα, ὧν τινα πρωτοφανεῖς φέρουσι τύπους, καὶ εἰκονιστικὴν μαρμαρίνην κεφαλὴν ἀξιόλογον τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν ἐξεργασίαν καὶ ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν ἐπὶ νομισμάτων εἰκονιζομένην κεφαλὴν Εὐμένους τοῦ Β'. Ἐδαπανήθησαν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ δρ. 10,359.

Ἄλλη δὲ σκαφικὴ ἐργασία ἐγένετο ἐπὶ βραχῶν χρόνον ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως μνημείοις ὑπὸ τοῦ παρὰ τῇ Ἐταιρείᾳ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Γ. Σωτηριάδου, ἐξακολούθησις τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1897 γινομένων ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ τούτῳ χώρῳ ἐργασιῶν.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΤΗΣ ΣΤΟΑΣ ΤΟΥ ΑΤΤΑΛΟΥ

Ἡ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Σ. Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνατεθεῖσά μοι ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Ἀττάλου ἀνασκαφή, ἤρχισε μὲν τὴν 2^{αν} Ἰανουαρίου λήξαντος ἔτους, ἐξηκολούθησε δὲ ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῆς 11^{ης} Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἀνεσκάφη κατὰ πρῶτον τὸ γήπεδον τῆς ἐξαγορασθείσης οἰκίας Εὐσταθίου, τὸ κείμενον πρὸς βορρᾶν τοῦ πρὸ τεσσαρακονταετίας περίπου ἀνασκαφέντος μεσημβρινοδυτικοῦ τῆς στοᾶς χώρου, ἐζητήθη εἶτα ἡ ἀνεύρεσις τοῦ στυλοβάτου ἐφ' οὗ ἔβαινεν ἡ ἐξωτερικὴ θωρίου ρυθμοῦ κιονοστοιχία τῆς στοᾶς, καὶ τοῦ ὁποίου μικρόν τι διάστημα εἶχεν ἀποκαλυφθῆ τῷ 1860 κατὰ τὸ νοτιώτατον τῆς στοᾶς μέρος μετὰ τριῶν βαθμίδων καὶ τῆς ὑπ' αὐτὰς πρὸς ἔκροην τῶν ὑδάτων λιθίνης αὐλακος· δυστυχῶς ὁμως οὐδὲν τεμάχιον οὔτε τοῦ στυλοβάτου οὔτε τῶν βαθμίδων οὔτε τῆς αὐλακος ἀνευρέθη, πάντα εἶχον ἀφαιρεθῆ χρησιμοποιηθέντα εἰς τὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ὀχυρωματικὰ τοῦ Βαλεριανοῦ ἔργα, ὑπὸ τὰ ὅποια, ὡς γνωστόν, ἐκαλύφθη ὀλόκληρος ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους· ἀπεκαλύφθησαν δὲ μόνον εἰς βάθος ἐνὸς περίπου μέτρου ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐπιφανείας τῆς στοᾶς τὰ θεμέλια τοῦ στυλοβάτου ἐκ μεγάλων συνιστάμενα τετραγωνικοῦ σχήματος τροχμαλοπαγῶν (Brescia) λίθων. Ἀφοῦ ἀνεσκάφη εἰς ἰκανὸν βάθος ὅλον τὸ γήπεδον τοῦτο μέχρι τοῦ συνόρου τῆς πρὸς δυσμὰς κειμένης ἐτέρας οἰκίας Εὐσταθίου, τῆς μήπω ἐξαγορασθείσης, παρὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκαλύφθη ἀρχαῖος τοῖχος ἀποτελῶν ἀνάλημμα δρόμου (rampe) ἀρχαίου, διήκοντος καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς στοᾶς καὶ ἰσοπεδῶθη ὀλόκληρος ὁ χώρος μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς στοᾶς, ἐφ' οὗ αἱ θύραι, αἱ πρὸς τὰ δωμάτια φέρουσαι, ἤρχισεν ἔπειτα ἡ ἐκχωμάτωσις τῶν δω-

ματίων, γενομένης ἐνάρξεως ἀπὸ τοῦ τετάρτου πρὸς νότον δωματίου· τὰ δύο πρῶτα εἶχον ἐκχωσθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς τῆς πρὸ τεσσαρακονταετίας ἐπιχειρηθείσης, τὸ δὲ τρίτον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκχωσθῆ καθ' ὀλοκληρίαν, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον, διότι ὁ ἐσωτερικὸς ἀρχαῖος πρὸς δυσμὰς τοῖχος τῆς στοᾶς λίαν βεβλαμμένος ὦν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, θὰ κατέπιπτεν, εὐθύς ὡς καθηροῦντο οἱ πρόσθετοι μεταγενέστεροι τοῖχοι οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτόν. Ἀφήσαντες λοιπὸν διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡμιτελῆ τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ τρίτου δωματίου μέχρις ὅτου ληφθῆ ἡ δέουσα φροντίς περὶ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ τοίχου τούτου, ὅστις ἀρχαῖος ὦν, δέον νὰ διατηρηθῆ, προέβημεν εἰς τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ 4ου, 5ου καὶ 6ου δωματίου, τῶν ὁποίων ἀνασκαφέντων ἀνεδείχθη καὶ ὁ λίαν ἐπιμελῶς ὠκοδομημένος ἀνατολικὸς ἐξωτερικὸς τῆς στοᾶς τοῖχος.

Ἐνταῦθα ἐκρίθη καλὸν ἔνεκα εὐνοήτων λόγων νὰ περιφραχθῆ διὰ καταλλήλου τοίχου ἅπας ὁ χῶρος ὁ τῷ Δημοσίῳ ἀνήκων, ἐφ' οὗ ἡ στοὰ ἐκτείνεται. συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς διήκοντος καὶ τέμνοντος τὴν στοᾶν εἰς δύο μέρη δρόμου. Ὁ δρόμος οὗτος ἀνασκαφεῖς καὶ ἐξισωθεῖς πρὸς τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος τῆς στοᾶς, ἤνωσεν αὐτὴν οὕτως, ὥστε νὰ φαίνηται ἐν συνεχῆς καὶ ἀδιαίρετον οἰκοδόμημα.

Ἀφοῦ περιφράχθη καλῶς ἅπας ὁ ἀνασκαπτέος χῶρος, ἐξηκολούθησεν ἡ σκαφή κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς τῆς στοᾶς καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῆς ἐκτεινόμενον πρὸς τῶν ἀνασκαφέντος εἰς ἱκανὸν βάθος ὄλου τοῦ μέρους αὐτοῦ, τοῦ ἐκτεινομένου μέχρι τοῦ μεσαιῶν μεσαιωνικοῦ πύργου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο οὐδὲν εὑρέθη τεμαχίων στυλοβάτου, μόνον δὲ τὰ θεμέλια αὐτοῦ εἰς βάθος ἑνός, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ δύο μέτρων ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ δαπέδου τῆς στοᾶς.

Ἀπαντος τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου διηυθετήθησαν οἱ λίθοι, χωρισθέντων κατὰ τὸ δυνατόν πάντων τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων, τῶν μὴ τῇ στοᾷ ἀνηκόντων, πρὸς δὲ ἰσοπεδώθη καὶ ἐκαθαρίσθη τὸ δάπεδον αὐτοῦ.

Εὐρήματα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης πλὴν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μεγάλων τεμαχίων ὀλίγα εὑρέθησαν, συνιστάμενα ἐξ ἐπι-

γραφῶν τινῶν κολοβῶν καὶ ἀσημάντων, μεταγενεστέρων δὲ χρόνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐξ ὀλίγων συντριμμάτων γλυπτῶν· πάντων τούτων θέλει δημοσιευθῆ ἓν τῷ οἰκείῳ τόπῳ περιγραφικὴ ἀναγραφή· ἐνταῦθα δὲ μόνον ἄς γίνῃ μνεῖα ἰδίως περὶ μιᾶς εἰκονικῆς κεφαλῆς, πλήρη ἐχούσης τὴν ἔκφρασιν καὶ ἐπιμελέστατα ἐξεργασμένης, ἣτις φαίνεται ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν κεφαλὴν τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων Εὐμένους τοῦ Β' ἀπαντῶσαν· προσέτι μνημονευτέα καὶ 140 περίπου μολύβδινα ἀττικὰ σύμβολα, ὧν πολλὰ συντετριμμένα, εὐρεθέντα ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ πέμπτῳ τῆς στοᾶς δωματίῳ. Τῶν συμβόλων τούτων τὰ ἀξιολογώτερα φέροντα πρωτοφανεῖς τύπους, τινὰ δὲ καὶ ὑστερόσημα, ἀπεικονισθέντα ἤδη πιστῶς ὑπὸ τοῦ κ. Gilliéron θὰ δημοσιευθῶσι προσεχῶς ἐν τῇ 'Αρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι.

*Ἄν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ εὐρήματα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, δυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ δαπάναι τῆς ἐταιρείας ἡμῶν δὲν ἀντημεῖφθησαν ἐπαξίως, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δὲν ἦσαν τὰ εὐρήματα, πρᾶγμα ἄλλως ἐξαρτώμενον κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐκ τῆς τύχης, ἀλλ' ἡ ἐξακολούθησις πρὸς τελείαν ἀποκάλυψιν τοῦ μνηκίστου τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, τὸ ὁποῖον πρώτη ἡ 'Αρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἤδη διὰ τῆς σκαπάνης αὐτῆς ἐρευνήσασα κατέδειξε τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ ὄνομα, θέσασα οὕτως ἐς αἰεὶ τέρμα εἰς τὰς ματαίας καὶ ἔσθ' ὅτε παραλόγους εἰκοτολογίας τῶν ἀρχαιολογούντων.

Τὸ Σ. Συμβούλιον τῆς 'Αρχαιολογικῆς Ἐταιρείας δραστηρίως καὶ μετὰ παραδειγματικῷ ζήλου ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς εὐδωσέως τῶν ἀρχαιολογικῶν παρ' ἡμῖν ἔργων, ἐξηγόρασε καὶ τὸ ἐν μέσῳ τῆς στοᾶς κείμενον ἰδιωτικὸν γήπεδον παρὰ τῶν κληρονόμων Δ. Καλλιφρονᾶ, οἷς τοῦτο ἀνήκει, ὥστε μετὰ τὴν ἐξαγορὰν ἀκόμη δύο ἢ τριῶν ἰδιωτικῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν οἰκιῶν, οὐχὶ μὲν ἐπ' αὐτῆς τῆς στοᾶς κειμένων, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἐπιπροσθουσῶν αὐτῇ, θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ τελεία ἀποκάλυψις τῆς μνηκίστης ταύτης στοᾶς τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαίων οἰκοδομημάτων.

Ταῦτα εἶχομεν νὰ εἴπωμεν συλλήβδην τῶρα περὶ τῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀνασκαφῆς τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου, ἐπιφυλασ-

σόμεθα δὲ νὰ διαλάβωμεν περὶ αὐτῆς ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ὅταν, περατουμένης κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, ὡς ἐλπίζομεν, τῆς ὅλης ἀνασκαφῆς τῆς στοᾶς, συντελεσθῇ καὶ τὸ τοπογραφικὸν αὐτῆς σχέδιον, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἀδύνατον καθίσταται νὰ γίνωσι καταληπτὰ τὰ λεγόμενα ἡμῶν. Τότε δὲ θέλομεν συνάμα ἐκθέσει ἐν εἰδικῇ πραγματείᾳ καὶ τὰς νέας περὶ τῆς στοᾶς ἐρεύνας ἡμῶν ἐπὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ πρὸ ἡμῶν περὶ αὐτῆς γράψαντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πραγματευθῶσιν, ἅτε στερούμενοι τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Τῆς ἐκπονήσεως τοῦ σχεδίου τούτου ἐπελήφθη ἡδὴ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ὁ φιλόπονος τῆς ἐταιρείας ἡμῶν ἀρχιτέκτων κ. Ἀλέξανδρος Λυκάκης.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 6 Ἰανουαρίου, 1899.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ

ΠΑΡΑ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΦΙΛΟΠΑΠΠΟΥ

Τὴν παρὰ τὸ Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου ἀνασκαφὴν ὑπέδειξεν ὁ διευθύνων τὰς πρὸς στερέωσιν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Παρθενῶνος ἐπισκευαστικὰς ἐργασίας νομομηχανικὸς Ν. Μπαλάνος τὸ μὲν ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐξακριβωσιν τοῦ σχεδίου τοῦ μνημείου τούτου, τὸ δὲ καὶ ἐλπίζων ὅτι ἠδύνατο νὰ εὑρεθῶσιν ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια ἀνήκοντα εἰς αὐτό. Ἐτέραν ἀφορμὴν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης παρέσχον λείψανα τινὰ κτιρίου κατὰ τὴν βορείαν κλιτὸν τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου ἀποκαλυφθέντα ἐνῶ κατεσκευάζετο ἡ ὁδός, δι' ἧς ἔμελλον νὰ ἀχθῶσιν οἱ διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ μνημείου χρήσιμοι λίθοι.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ἀνατεθεισά μοι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας διεκόπη προῶρως, ἐπειδὴ ἡ δι' αὐτὴν ἐψηφισμένη χι-